

Skanstes virsotņu sāga – pīle 24. stāvā

EDGARS DZENIS,
edgars-d@inbox.lv

Stāsts sākās 2017. gada vasarā. Mūs, raidījuma “Ar putniem...” filmēšanas komandu, ar Agņa Buša gādību sazvanīja mājokļa īpašnice no Skanstes virsotņu kompleksa Rīgā. Šis luksuszdzīvokļu augstceltnes lepojas ar terasēm uz jumta. Tās ir palielas, ar dzīviem apstādījumiem un pat nelielu baseinu. Jāuzsver, ka no turienes līdz zemei ir vairāk nekā 70 metri brīvā kritiena un uz pašas terases savvaļas putnam ir visai ierobežotas barības iegūšanas iespējas.

Mūs sazvanījušajai sievietei pieder dzīvoklis vienas mājas augšējā stāvā ar atsevišķu izeju uz terasi. To, cik var noprast, ēkas iemītnieki apmeklē visai reti, un arī konkrētā dzīvokļa īpašnice bieži uzturas ārzemēs. Tādējādi uz vienas Skanstes virsotņu ēkas jumta atrodas paliela, apzaļumota, cilvēku reti apmeklēta teritorija, kurā ir pat atklāts ūdens.

Krievu tautības dāma pa telefonu izstāstīja, ka uz terases dzīvo meža pīle. Ir izveidota ligzda, un tajā ir sadētas olas. Viņa lūdza kaut ko darīt lietas labā, pārvietot

putnu prom no terases vai ko citu, un galvenokārt viņa uztraucās par to, ka pilēni pēc izšķilšanās līdz zemei dzīvi nenonāks.

Šis likās interesants stāsts, un vēlējamies visu fiksēt, lai vēlāk izmantotu raidījumā. Ķērāmie pie situācijas izvērtēšanas un konsultācijām ar speciālistiem. Mums pašiem ātri vien kļuva skaidrs, un to apstiprināja arī kolēģi, – vispareizāk būtu nedarīt neko. Vispareizāk no ornitoloģiskā, no dabas procesa pašpūlsmas viedokļa. Tomēr konkrētajā situācijā pastāvēja lielas

ētiskas pretrunas starp pārliecību, ka nevajag iejaukties, un tās neparedzamajām sekām. Šīs situācijas ētiskā puse tad arī ir galvenā visa stāsta tēma.

Meža pīles mātīte bija izvēlējusies ligzdas vietu terases malas apstādījumos. Tos veido tūjas, kas aug lielos podos. Faktiski putns ligzdoja puķu podā. Iepriekš jau aprakstīti apstākļi, kas, mūsaprāt, veicināja šādu izvēli. Zināmu lomu, domājams, spēlēja arī konkrētā īpatņa raksturs – psiholoģiskā noturība, varbūt ligzdvieta

Meža pile par savu ligzdas vietu bija izvēlējusies terasi Skanstes virsotņu mājas 24. stāvā. Ligzda atradās puķu dobē starp tūjām un nelielu baseinu blakus (attēla kreisajā pusē). Noskenē attēlu ar mobilo lietotni *Overly* un noskaties vairāk.

trūkums apkārtnē un citi, nemateriāli apstākļi. Mums šķita, ka izvēles brīdī mātīte nebija domājusi par to, kā bērni pēc izšķilšanās tiks lejā. Arī iespēja, ka viņas iecere bija audzināt mazuļus uz terases līdz lidspējas iegūšanai, mums likās ļoti apšaubāma, jo tur bija tikai kvadrātmētru liels dekoratīvs baseins un tās pašas tūjas puķu podos, nebija nekā cita dzīva, augoša, nekā tāda, kur pilēni varētu pilnvērtīgi baroties.

Izvēle

Ja tiktu izvēlēta iespēja neiejaukties, saskatījām divus notikumu attīstības scenārijus. Pirmkārt, pilēni kādā brīdī tiešām varētu spert drosmīgo soli un lēkt lejā no vairāk nekā 70 metru augstuma. Internetā tiek runāts par gadījumiem, kad gaigalas dobums fiksēts 15–20 metrus virs zemes, tomēr tas, visticamāk, bijis mežā, virs dabīgas, nosacīti mīkstas virsmas. Segums mājas pakājē bija ļoti nedraudzīgs lēkšanas scenārijam. Lai arī pilēnu masa ir maza un tie klāti mīkstām, triecienu absorbējošām pūkām, bija ļoti grūti paredzēt, kas notiktu, viņiem nokrītot no 70 metru augstuma uz asfalta. Vienā pusē pie mājas ir betonēts laukums un asfaltēta autostāvieta. Otrā pusē it kā ir zāliens, taču to šķērso ietves, un tā platība kopumā nav liela. Pat ja pilēni mēģinātu savu lēcieni tēmēt un pat ja viņi saprastu, ka

vislabāk būtu mērķēt tieši uz zaļajiem laukumiem, tādā augstumā neparedzamos vēja apstākļos ar tik mazu masu jebkura tēmēšana būtu praktiski bezjēdzīga. Šis varētu būt temats interesantam, taču potenciāli ļoti asiņainam un neētiskam zinātniskam pētījumam.

Otrais scenārijs bija pilēnu palikšana augšā līdz lidspējas iegūšanai. Terasē nav dobums, no kura izlieņot vienīgais ceļš ir lejup. Terasē ir paliela, un, iespējams, pile nemaz neaicinātu bērnus lēkt lejā. Tādā gadījumā ģimene mēģinātu izdzīvot turpat. Cik mēs varējām saprast, uz terases ir ļoti maz pilēniem noderīgas barības. Jautāti par to, vai māte spētu ēdamo pienest knābī, guzā vai kā citādi, kolēģi raustīja plecus – īsti nebija dzirdēts par tādiem gadījumiem. Līdz ar to palikšanas gadījumā mazuļi, visticamāk, būtu lemti bada nāvei. Iepriekšminētā dzīvokļa īpašniece bija likusi pilei maizi, bet viņa to nebija aiztikusi. Taču šajā gadījumā, mūsaprāt, pat mēģināt izbarot mazuļus ar piemērotu barību būtu nevēlami, ja arī varbūt teorētiski iespējami. Tādā gadījumā pilēni pie cilvēka pierastu un, visticamāk, lidspēju ieguvuši, nemaz nelaistos prom.

Līdz ar to – vienā teikumā – jebkurš neiejaukšanās variants, domājams, beigtos slikti. Labu gribošas, materiāli labi situētas dāmas acu priekšā

izspēlēt neiejaukšanās scenāriju situācijā, kad iesaistīta arī sabiedriskā organizācija, – tas izklausījās pēc garantēta ceļa uz dzeltenās preses virsrakstiem ar neparedzamām sekām. No pieredzes zināms – nekādi argumenti, ka “dabā tā iekārtots”, “visi neizdzīvo”, “pile pati vainīga, ka izvēlējās tādu vietu ligzdošanai”, šajā gadījumā nestrādātu, Latvijas Ornitoloģijas biedrība un mēs, filmēšanas komanda personiski, kļūtu par visas pasaules ļaunuma iemiesojumu un neiejūtības kalngalu, un kāds radikāls, nebūt ne optimāls risinājums beigās tiktu atrasts.

Situācijas galvenā problēma bija tā, ka viss notika cilvēku acu priekšā. Loģiski – ja putns ligzdo uz viņu terases, tad automātiski kļūst par viņu putnu, un gadījumā, ja pilei vai pilēniem kaut kas notiek, tas tiek uztverts personiski, gandrīz kā ģimenes loceklim. Tajā pašā laikā aizgādāt pili no cilvēku acīm arī ir optimāls situācijas risinājums. Ja mazuļi tiktu noķerti un apēsti kādā novadgrāvī, tas nevienu nesatrauktu – jo to neviens neredzētu. Ja pilēni lēktu no terases rīta agrumā, nosistos uz asfalta un kaķi viņus veikli aizvāktu no acīm, pirms pilsētnieki dodas uz darbu, arī viss būtu kārtībā – jo to arī neviens neredzētu. Protams, ar nosacījumu, ka pīles ziepju operai netiktu sekots līdzī ar palielināmo stiklu. Šajā situācijā bija gaidāms tieši pēdējais.

Pēc visu “par” un “pret” apsvēšanas, apzinoties, ka iejaucamies dabas procesos un mākslīgi uzturam populāciju, daļēji pateicoties arī savas sirdsapziņas balsij un nevēloties riskēt ar melnu PR, mēs nolēmām palīdzēt. Tika izlemts pēc izšķilšanās pārvietot mazuļus uz kādu lielāku ūdenskrātuvi, lai dotu viņiem vislielākās izredzes izdzīvot.

Operācijas norise

Lai veiksmīgi pārvietotu mazuļus, bija jātiek galā ar pīles ligzdošanas bioloģijas īpatnībām. Vairāki apsvērumi un īpatnības faktiski atstāja tikai vienu risinājumu – laimīgas beigas šai sāgai būtu sagaidāmas vienīgi tad, ja pēc pīlenu izšķilšanās izdotos noķert arī māti un visus kopā izlaist citā vietā. Mazuļu izaugšanai ir nepieciešama mātes klātbūtne, bez viņas palīdzības pīlēni nespēj atrast barību un iet bojā. Māte arī aizsargā mazuļus no plēsējiem.

Pīle, lai arī ar dzelzs nerviem, protams, nesaprata, ka gribam viņas ģimenei palīdzēt, un nevēlējās ar mums sadarboties. Māte līdz pēdējam sēdēja uz ligzdas, tomēr beigu beigās cēlās spārnos un bēga, neļaujoties mierīgai un humānai sagūstīšanai. Līdz ar to no malas viss process izskatījās visai dramatiski, bet nepieciešami. Pirmajā reizē, pieejot pie ligzdas, noķērām māti, lai pārliecinātos, ka viņa nav apgredzenota. Pēc ligzdas apskates palaidām, un viņa palika turpat

uz terases apstādījumos un gaidīja, kad mēs dosimies prom. Trešajā reizē jau ķērām ar mērķi pārvietot. Visas reizes putnu izdevās noķert ar rokām.

Netālu no Skanstes virsotnēm ir Viesturdārzs, un tajā ir dīķis, kurā, kā zināja teikt kolēģi, attiecīgajā laikā uzturējās, šķiet, pat vairāki meža pīļu perējumi. Skanstes virsotņu pīlenus varēja izlaist šajā parkā un cerēt, ka viņus pieņems kāda no turienes ģimenēm. Tomēr, palasot par līdzīgiem gadījumiem internetā, šo domu atmetām. Vairākos avotos bija norādīts, ka šī metode nestrādā. Svešie netiek pieņemti, tiek dzīti prom, līdz iet bojā bada nāvē.

Doma savākt mazuļus no ligzdas, nonest lejā pie mājas, turēt kastē un cerēt, ka māte viņus sadzirdēs vai ieraudzīs, teorētiski likās iespējama, taču potenciāli ļoti laikietilpīga. Vienīgais ceļš uz atklātu ūdeni no Skanstes virsotnēm tik un tā ved pāri Skanstes ielai ar intensīvu satiksmi, kas nozīmē, ka arī pēc satikšanās ģimene vēl būtu jāpieskata.

Pīles ir ligzdbēgļi. Mazuļi ligzdā pavada aptuveni diennakti un tad to pamet. Pirmajā mūsu apmeklējuma reizē tur vēl bija olas. Ar mums kopā bija arī Māra Janaus. Ar viņas palīdzību noteicām olu aizperētības pakāpi, kas ļāva ar pāris dienu precizitāti noteikt šķilšanās datumu. Lai viss notiktu

veiksmīgi, bija ļoti svarīgi pārvietošanas operāciju īstenot tajā faktiski vienīgajā dienā, kad pīlēniem vajadzētu atrasties ligzdā. Pēc Māras ieteikuma, operācija bija jāplāno agri no rīta, kad ir vēss un mazuļi, visticamāk, sildīsies zem mātes.

Provizoriskajā datumā īsi pēc saullēkta es biju uz terases, atkal noķēru māti un konstatēju, ka ligzdā joprojām ir olas. Tomēr, rūpīgi ieklausoties, varēja dzirdēt, ka iekšā jau čiepst, un dažās olās bija redzami no iekšpuses izkalti caurumi. Mazie bija sākuši ceļu ārā no gūsta. Tātad nākamā bija lielā diena, kad pīlēniem vajadzēja izšķilties, un tā būs īsta diena, kad visu ģimeni sagūstīt un pārvietot.

Nākamajā dienā viss noritēja kā pa sviestu. Komanda trīs cilvēku sastāvā atkal īsi pēc saullēkta bija uz terases. Pārvietošanas operācijā palīdzēja Imants Jakovļevs un Dana Heiberga. Māti veiksmīgi noķērām, ievietojām auduma iepirkumu maisā, lai putnam ir, ko elpot, un mazuļus salikām kurpju kastē ar lieliem caurumiem gaisam. Spriedām, ka putniem šī būs absolūti unikāla pieredze, jo kad gan vēl viņiem sanāks pavizināties ar liftu.

Lejā pie mājas stāstam pieslēdzās arī LNT “900 sekunžu” filmēšanas komanda – operācija tika pārraidīta tiešajā ēterā. Sakāpām mašīnās ar

Terases stūris ar apstādījumiem, kurā atradās meža pīles ligzda (kreisajā pusē aiz luktura).

Skanstes virsotne.

Olas meža pīles ligzdā redzamas, tikai rūpīgi ieskatoties.

Māra Janaus skaita olas ligzdā.

dārgajām kravām klēpī, aizbraucām līdz J. Mediņa mūzikas skolai, kur Kronvalda bulvāris šķērso Rīgas kanālu, un turpat kanālmalā arī ģimeni izlaidām. Mazliet nepaveicās, jo gribējām atbrīvot mātes galvu no maisa, parādīt viņai bērnus kastē un tad atlaist visus kopā, taču pīlei izdevās izrauties un aizlidot. Tomēr viņa nolaidās 20 metru attālumā un uzmanīgi vēroja notiekošo. Krūma piesēgtus, izlaidām mazuļus, māte to uzreiz uztvēra, pielidoja klāt, savāca viņus un veda taisnā ceļā uz kanālu. Pati ielēca ūdenī pirmā, un pīlēni cits pēc cita ar nelielu minstināšanos viņai pakaļ. Saspringums iestājās brīdī, kad viens mazulis izdomāja, ka Kristaps Tālbergs no LNT ir labāks nekā paša māte, un sāka viņam sekot. Kristapam nācās mukt, tomēr pīle veiksmīgi ar ķnādu tika galā, un beigās arī pīlēns ar citādo orientāciju tika aizvests uz pareizā ceļa un iejuka barā kopā ar pārējiem.

Tādējādi viss bija veiksmīgi beidzies. Šogad. Šai ģimenei. Veiksmīgi no palīdzēt gribošu cilvēku viedokļa. Tomēr uz jautājumu – vai rikojāties pareizi – atbildēt ir ļoti grūti. Lai to izdarītu, vispirms jādefinē, kas un no kura viedokļa ir “pareizi”.

Otrais gads

Kā jau paredzējām, 2018. gadā viss atkārtojās. Dzīvokļa īpašnieces šoreiz pat nebija Latvijā,

bet viņu bija sazvanījuši cilvēki, kas maija beigās bija ķērušies pie augšējo dzīvokļu un terases logu mazgāšanas. Viņi bija izstāstījuši sievietei, ka pa terasi staigā pīle ar pīlēniem. Tātad māte, visticamāk, balstoties uz veiksmīgo pagājušā gada pieredzi, bija atgriezusies, un notika tas, ko mēs pērn pielāvām kā vienu no scenārijiem – pīle nemaz negribēja vai nemācēja tikt ar bērniem lejā, un izskatījās, ka viņa plāno izaudzināt tos uz terases līdz lidspējas iegūšanai. Ģimene atkal bija jāpārvieta.

Tā kā šoreiz pīlēni jau bija izšķīlušies, izspriedām, ka ķeršana jāveic naktī, kad, visticamāk, māte tur būs kopā ar bērniem un, vēlams, miegaina. Pirmajā reizē pīle aizmuka, jo nepārzinājām situāciju. Viņa bija paslēpusies tik meistarīgi, ka lukturišu gaismā neizdevās precīzi uzvest ķeseli, un putns pa malu aizbēga. Otrajā naktī jau ieradāmies ar tiklu, nostiepām pāri terasei, tomēr arī šoreiz pīle pamanījās gan izmukt no ķeseles, gan pārlidot pāri tīklam. Pirmajos mēģinājumos palīdzēja Imants Jakovļevs un Guna Roze.

Trešajā reizē ierados viens, pa dienu, un šoreiz izdevās. Visu ģimeni satiku pusdienlaika pastaigā pa terasi. Šoreiz māti iegāza pašas dzelzs nervi – iedzinu viņu nosacītā stūrī, un, pirms cēlās spārnos,

putns mani pielaida tik tuvu, ka izdevās uzvest ķeseli. Pīlēni jau bija labi paaugušies un pārvietojās ļoti ātri. Pagāja kāda stunda, līdz visus, šķiet, astoņus, pa vienam ar dažādām metodēm izvilināju no terases šķirbām un citām vietām, kur viņi bija pamanījušies iekļūt.

Tāpat kā iepriekšējā gadā ar auto visu ģimeni aizvedu uz kanālmalu un izlaidu. Šoreiz viss noritēja daudz veiksmīgāk, pīlēni uzreiz sagrupējās, un arī māte bija turpat, un ģimene taisnā ceļā devās uz ūdeni. Mazliet pārsteidza tas, ka pīle tūlīt pēc atbrīvošanas bija atvērta maizes piedāvājumiem no garāmgājējiem. Sāga atkal bija veiksmīgi noslēgusies. Šogad. Šai ģimenei.

Nobeigumā

Ir zināms, ka meža pīle ir sekmīgi ligzdojusi arī Centrālās stacijas laukuma apstādījumos. Brīdī, kad mazuļi tika vesti pāri Satekles ielai uz kanālu, ieradās policija, nobloķēja braucamo daļu un palīdzēja ģimenei šķērsot ielu. Regulāri kaut kur iekuļas jaunās sudrabkaijas uz Rīgas un citu lielo pilsētu māju jumtiem. Mežā tiek atrasti pūču un stirnu bērni. It kā sākums – šādi tiek glābti vien atsevišķi indivīdi, tomēr tā ir iejaukšanās dabiskajā izlasē un dabas procesu ietekmēšana. Vēl viens aspekts – kā jau pierādījās Skanstes virsotņu stāstā,

Māra Janaus nosaka olas aizperētības pakāpi, lai līdz dienas precizitātei uzzinātu, kad šķilsies pilēni.

Izšķīlušies pilēni kopā ar mātīti tika nogādāti Viesturdārzā, kur veiksmīgi uzsāka dzīves gaitas.

reiz izglābta, tas ir – veiksmīgi izligzdojusi, pīle nākamajā gadā tur atgriežas. Tā pati, kāds no viņas bērniem vai cits putns – tam nav nozīmes. Kā jau pierādīts pētījumos Engures ezerā, pīļu mātītēm ir tendence atgriezties vietās, kur viņas veiksmīgi ligzdojušas. Skanstes virsotņu gadījumā bērnu izdzīvošana principā ir pilnībā atkarīga no cilvēka, lai arī pati mātīte to, visticamāk, tā neuztver. Līdz ar to cilvēka varā faktiski ir noteikt, vai pīlei šī vieta liksies piemērota ligzdošanai, tāda, kur atgriezties, vai ne. Ja cilvēks iespringst un glābj, tad viņai vieta šķiet veiksmīga, savukārt, ja cilvēks sakož zobus un neglābj, mazuļi, iespējams, iet bojā un māte nolemj, ka terase nemaz tik laba ligzdošanai nav. Izvēle ir reizē vienkārša un sarežģīta.

Mazā prinča spārnotā frāze jau sen ir pasaulslavena. Cits jautājums, vai šajā gadījumā skaitāmie konkrēto pīli pieradinājuši, jo pieradināšana lielākoties ir saistī-

ta ar brīvu pieradināmā subjekta izvēli. Skanstes virsotnēs neviens pīlei neļāva izvēlēties, vai viņai palīdzēt un vai viņa piekrit bērnu nogādāšanai drošākos apstākļos. Lai kā arī būtu, šajā procesā radās viens būtisks jautājums. Tas, ka “esam atbildīgi par tiem, ko pieradinām”, ir skaidrs, bet vai pietiekami bieži sev un citiem uzdodam jautājumu – vai vispār pieradināt?

Mēs kā raidījuma filmēšanas komanda neiederamies parastajā palīdzēt gribošo cilvēku kategorijā, jo mums attiecībā uz pīļu ģimeni un konkrēto situāciju bija specifiska interese. Tas, protams, neattaisno mūsu izvēli palīdzēt, bet – no otras puses – tik ļoti cilvēku acu priekšā dzīvojošai pīļu ģimenei kāds noteikti būtu palīdzējis jebkurā gadījumā. Apsvērumus “tad jau labāk mēs” mums šķita pietiekams. Safilmētais materiāls dažādu apstākļu dēļ pagaidām nav ticis izmantots un joprojām gaida savu kārtu cietajā diskā.

Savvaļas dzīvnieki, it īpaši viņu mazuļi, pilsētvidē un citur cilvēka tuvumā vienmēr ir bijusi sarežģīta tēma. Ir vajadzīga liela pārlicība un dzelzs nervi, lai stāvētu pret emocionālās un dabisko izlasi neizprotašas sabiedrības spiedienam un neglābtu. Neglābt ir tikpat brīva izvēle, kā glābt. Atšķirība ir tajā, vai izvēles izdarītājs nosveras emociju vai veselā saprāta pusē. Neskaitāmas reizes ir runāts un lasīts par to, ka palīdzēt atrastiem savvaļas dzīvniekiem ir jēga tikai ļoti nelielā daļā gadījumu. Tie lielākoties ir traumēti pieaugušie īpatņi, kurus izārstē un atlaiž atpakaļ savvaļā. Pārējos gadījumos palīdzība vai nu nav vajadzīga, vai nu nav iespējama, vai ir bezjēdzīga. Cerot, ka lasītāji spēj atšķirt reizes, kad tā ir vajadzīga, no reizēm, kad nav, šis raksts ir aicinājums nest šo ziņu uz āru un līdzcilvēkiem skaidrot, kā atšķirt abas situācijas.

Sāgai līdzī jūta arī Atis Balodis un Ritvars Rekmāns.

Summary

Saga of Skanste Peak – Mallard on the 24th floor /Edgars Dzenis/

The article deals with the ethical aspect of a case when a Mallard *Anas platyrhynchos* nested for two consecutive years on the roof terrace of one of Riga's highrises – on the 24th floor. The ethical conflict lies in the author's wish to not intervene in the course of nature versus the terrace owner's request to do something about the situation. The possible outcomes of various scenarios are listed including leaving the duck on the roof on its own or evacuating it to the closest waterbody. We saw no possibility for the family to survive on the terrace until the ducklings are able to fly or for the ducklings to reach ground level alive by jumping from a height of around 70 meters. Both years the decision was made to move the duck family down from the roof to water, but realising that by doing so the duck will keep coming back every year as nesting there appears to be successful in duck's opinion. The only way for this to be a successful operation was to catch the adult duck together with ducklings, and move and release them together. After overcoming various challenges both years, the operation succeeded. Both times the saved family swam away happily in the Riga canal. Nevertheless, the author of this article is still struggling to answer the question if this was the right decision. This particular duck was saved, but can we say the same about the population?